

TÍÐINDI

hendan vitjanin er felags fyri øll», greiðir Krista Nielsen frá.

»Ofta biðja familjurnar eisini sjálvar um vitjan, leggur Una Knudsen aftrat.

Fyri at gerast heilsufrøðingur í dag mást tú fyrst hava sjúkrarøktarfrøðiligu útbúgvingina og síðani leggja eitt og eitt hálv ár av lestri og starvsvenjing omaná. Hesa útbúgving ber ikki til at nema sær í Føroyum.

Hóast vit mangan ikki vita av hvørjum øðrum í hesum samfelag, so er altso ein bólkur, sum hefur gott og persónligt samband við øll og innlit í privata lívið hjá familjunum. Í so máta verður eingin sleptur uppá fjall – tí har vil altíð vera onkur, sum kemur framvið at lurta og skjalfesta søguna hjá tí einstøku familjuni og geva ráð.

Vanlutfallið millum rørslu og kost

Men hvat eru tað fyri avbjóðingar, heilsufrøðingar møta í dag? Í stuttum snýr tað seg ofta um, at børn hava minkandi samband við tey vaksnu, at vekttrupulleikin er vaksandi og um eitt gerandislív og familjulív, ið verður meiri og meiri talgilt, og sum í mongum førum hefur hug at gera seg inn á bæði húsfrið og skúlalív. Hetta er alt samalt trivnaðarligar og heilsuligar avbjóðingar, sum hoyra til dagin í dag. Heilsufrøðingarnir eru samdir um, hvør trupulleiki liggur ovast.

»For nógv børn viga ov

nógv. Simpulthen. Serliga børn í skúlaaldri, men kanska eisini barnagarðsbørn».

Og hvør er orsökini?

Ov nógv telda, skeivur kostur, ov nógvir sjónvarps- og teldutimar, at vit ikki røra okkum líka nógv longur, eru nakrar av orsökunum sambært heilsufrøðingunum. Niðrisitandi virksemini eigur heilt greitt sín part.

»Ja, og børnini verða koyrd nógv. Koyrd í skúla til dómis. Og heintað», sigur Elsa Mortensen og sipar til, at soleiðis var ikki fyri bara fáum áratíggjum síðan. Tá gingu ella súkklaðu børn meiri.

»Maturin, sum børn eta í dag, er simpulthen ov orkuríkur í mun til rørsluna», greiðir Krista Nielsen frá.

»Tað er tó ringt at finna bara eina orsök til alt. Í summum førum kann eisini vera, at familjan ikki hefur so góða tíð, og at tað merkir meiri fast food», leggur Una Knudsen aftrat.

So lutfallið millum mat og rørslu er skeiklað. Tá eg var barn í 80'unum, var tað frítt spæl úti, og tú gekk næstan alla staðni har tú skuldi, meðan vit í nógv størri mun eru niðrisitandi í dag.

»Og man fekk sodavatn í lítlum fløskum«, svarar Krista Nielsen. »Ein ísur var eisini ein lítill kramarísur ella pinnaísur. Mongdirnar í dag eru øgiligar afturímóti. Alt er faldað væl og virðiliga upp», sigur hon, áðrenn Una Knudsen ger vart við, hví tað er so umráðandi at fara

so langt niður í barnaárin sum gjørligt og hugsa um heilsuna og lívsvanarnar. Tí longu tá byrjar lívið at fáa sína kós.

»Faktiskt, um man skal hugsa fyrirbyrgjandi, so er tað her niðri á pinkubarnastigi, at vit mugu tosa um, hvussu alt skal ganga víðari«, sigur hon.

»Vit kunnu tó ikki forlanga, hvat foreldrini skulu gera. Okkara leiklutur her hinvegin at geva nýggjastu vitanina víðari, soleiðis at foreldrini hava eitt gott grundarlag at velja útfrá», sigur Elsa Mortensen.

Størsta avbjóðingin

Hóast vektin liggur ovaliga á listanum, er tó serliga ein søga, sum eigur munin á øllum hinum avbjóðingunum. Og tað er, at alarmerandi nógv familjur heilt einfalt mangla tak yvir høvdið. Og tann stóðan versnar í hvørjum sambært heilsufrøðingunum, sum dagliga vitja húsavillar familjur.

»Tað er tann størsti trupulleikin beint nú: at fólk ikki hava tak yvir høvdið. Also at familjur simpulthen gerast heimleysar. Tær standa úti á gøtuni. Fyrr var tað mest í Havnini, men nú er trupulleikin at síggja um alt landið», sigur Nicolina Højgaard.

Sambært heilsufrøðingunum er hetta ein trupulleiki, sum skríggjar til himmals. Men tey eru fá, sum hoyra skríggið. Og ein av orsökunum er skommin: at tað kennist trupult hjá

raktu familjunum at boða alment frá um júst hetta.

»Tað er størsti sosiali trupulleikin í løtuni. Og tað er nakað, sum familjurnar ikki skelta við. Altso tað tykist teimum pínligt at standa uttan tak yvir høvdið. Og hvar fer man tá? Jú, man fer heim til abbar, ommur, mammur og pápar og mostrar. Og so fær man eitt kamar til seg og síni børn. Og tað er ikki tað besta», sigur Nicolina Højgaard.

»Ella tey flyta í øgiliga ringar íbúðir«, leggur Elsa Mortensen aftrat.

»Og dýrar íbúðir«, sigur Una Knudsen.

»Og tað er tað, sum vit ikki ordiliga skilja. At man ikki kann loysa tann trupulleikan. Vit síggja at íbúðir verða bygdar uppi í Hoyvík til dómis. Men hetta eru dýrar íbúðir, sum vælhavandi fólk flyta inn í, meðan tey lág-og miðalløntu framvegis liggja í vánaligum íbúðum. Altso stættarmunurin er so stórur, tá tað kemur til akkurát tað», sigur Nicolina Højgaard.

»Og tað veit man sum fyrirbyrgjandi arbeidsfólk, hvat tað ger tá familjurnar bígva vánaligt: tá fært tú børn, sum eru sjúk av til dómis bronkitis og millumoyrabruna og aðrar infektiónir í andaleiðunum«, leggur Una Knudsen aftrat.

»Og tey fáa ikki bara hugsavnað seg um bara at vera børn ella um tað at læra«, sigur Elsa Mortensen.

»Bara tað at hava vinfólk heim við ber ofta illa til, tí

plássíð er ikki til tað. Tað er eisini tað við tí, at hesar familjur ofta mugu flyta aftur. Børnini vita ikki um tey fáa eitt kamar. Skal eg sova undir trappuni ella úti í gongini? Tað er ringt fyri børn at liva soleiðis«, sigur Nicolina Højgaard.

Ein trupulleiki uttan skjalfesting og átøk

Bústaðartrupulleikin er ein trupulleiki, sum heilsufrøðingar í síðsta enda hava avmarkaða ávirkan á. Tí hava tær eisini langt síðan vent sær til kommununa fyri at útvega sær hagtøl. Tað, sum kemur so týðiliga til sjóndar úti í arbeiðinum, har heilsustrar standa andlit til andlits við neyðstøddu familjurnar, kemur tó ikki til sjóndar í nøkrum ítøkiligum tølum. Vit mangla heilt einfalt neyv tøl á økinum.

»Tað er ein dagligur trupulleiki, vit síggja. Og eitt tað keðiligasta við hesum er, at um tú ringir oman í kommununa og spyr, um tey hava tøl fyri, hvussu nógv fólk dagliga ella mánaðarliga mangla tak yvir høvdið, so hava tey ikki ánlsi fyri tí, tí tey føra eingi hagtøl. Og tað haldi eg er ov vánaligt, tá ið tú hugsar um, at vit her hava ein stóran og álvarsaman trupulleika, sum hefur avleiðingar fyri bæði heilsu og trivnað. Altso at tú ikki hefur hagtøl fyri, hvussu nógv fólk í roynd og veru eru at rokna sum heimleys í til dómis Tórshavnar kommunu. Tað vil siga, hvussu nógv familjur flyta út

hvønn dag, og hvussu nógv ar familjur ringja til kommununa og spyrja, um kommunan eigur eina íbúð til teirra«, sigur Nicolina Højgaard og ger vart við, at hetta hefur staðið uppá í nógv ár.

»Tað eru eini 4-5 ár síðan, at vit fyrstu ferð settu okkum í samband við kommununa um hetta. Tá ringdu vit fyri at vita, um tey kundu útvega okkum tøl fyri, hvussu nógv fólk ringdu til tey um íbúð. Tí kommunan eigur nakrar íbúðir í Havnini, sum verða leigaðar út. Men tey føra ikki hagtøl yvir tað. Tað er margháttligt, tá ið tú til dómis hugsar um, hvussu nógv hagtøl vit sjálvar føra. Vit hava skyldu til at skjalfesta okkara arbeiði væl og virðiliga. Tí kennist tað fyri okkum løgið, at man ikki skjalfestir ein so týðandi trupulleika aðrastaðni«, sigur Nicolina Højgaard.

Styrkin í hesum yrkisbólki er avgjørt, at heilsufrøðingarnir eru teir einastu, sum eru inni í hvørjum einasta barnaheimi í Føroyum. Í hvørjum einasta heimi, har eitt barn verður føtt, eru tær til staðar. Og tær kanna hvørt einasta skúlabarn í landinum, og tosa við tey.

Sostatt er eingin ivi um, at samfelagið eigur ein virðismiklan lykil til føroysku familjurnar. Tess meiri margháttligt er tað sostatt eisini, tá ið eingin myndugleiki vil taka sær av einum trupulleika, sum alsamt oftari kemur fram í ljósmála, tá hurðin fer upp.